

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

NIZOMIY NOMIDAGI TOSHKENT DAVLAT
PEDAGOGIKA UNIVERSITETI

T.N.QORI NIYOZIY NOMIDAGI O'ZBEKISTON
PEDAGOGIKA FANLARI ILMIY TADQIQOT INSTITUTI

**“UZLUKSIZ TA'LIM TIZIMIDA
TABIIY FANLARNI O'QITISHGA
ZAMONAVIY YONDASHUVLAR:
MUAMMO VA YECHIMLAR”**

respublika ilmiy-amaliy anjuman
materiallari

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI MAKTABGACHA VA MAKTAB
TA’LIMI VAZIRLIGI**

**NIZOMIY NOMIDAGI TOSHKENT DAVLAT PEDAGOGIKA
UNIVERSITETI**

**T.N.QORI NIYOZIY NOMIDAGI O‘ZBEKISTON PEDAGOGIKA
FANLARI ILMIY TADQIQOT INSTITUT**

TABIIY FANLARNI O‘QITISH TEXNOLOGIYALARI BO‘LIMI

**“UZLUKSIZ TA’LIM TIZIMIDA TABIIY FANLARNI
O‘QITISHGA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR:
MUAMMO VA YECHIMLAR”**

respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari

Тошкент-2023

TAHRIR HAY'ATI

1. X.I.Ibraimov	-	pedagogika fanlari doktori, professor
2. R.X.Djurayev	-	pedagogika fanlari doktori, akademik
3. A.X.Maxmudov	-	pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
4. H.M.Tojiboyeva	-	pedagogika fanlari doktori (DSc) dotsent
5. L.M.Qaraxonova	-	pedagogika fanlari falsafa doktori(PhD) dotsent
6. Z.SH.Uchkurova	-	tayanch doktorant
7. C.Abdurizayeva	-	tayanch doktorant

Pedagogika fanlari doktori, professor X.I.Ibraimovning umumiy tahriri ostida

Mazkur to'plamda uzluksiz ta'lim tizimida tabiiy fanlarni o'qitish, tabiiy fanga hozirgi kunda ularni o'qitish jarayoniga zamonaviy ta'lim innovatsiyalarini joriy etish, raqamli ta'lim texnologiyalari vositalaridan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish asosida ta'limning sifat va samaradorligiga erishish yo'llarini aniqlashtirish, uzluksiz ta'limi tizimi bosqichlarida tabiiy fanlar, jumladan, biologiya, kimyo, geografiya, astronomiya va fizika fanlarini o'qitilishining hozirgi holati va takomillashtirish masalalari, bevosita tabiiy fanlarni o'qitilishida mavjud muammolar va ularning yechimlarni muhokama qilish masalalari bayon etilgan.

Maqola va tezislarda tabiiy fanlarni o'qitish jarayonini samarali tashkil etish hamda uzluksiz ta'lim tizimi uchun ahamiyatli bo'lgan qimmatli fikrlar keltirilgan. Ushbu to'plam pedagogik jamoatchilik va tadqiqotchilar uchun dasturul amal bo'lib xizmat qiladi.

T.N. Qori Niyoziy nomidagi O'zbekiston Pedagogika fanlari ilmiy tadqiqot instituti ilmiy kengashi qarori (31.03.2023 № 3) bilan nashrga tavsiya etilgan.

3. Soʻzli harakat - soʻz bu fikr bayoni. Soʻzni sahnada aniq maqsadga erishmoq uchun aytiladi. Soʻz inson ruhiyatiga, yaʼni intellektiga, tasavvuriga va his-tuygʻulariga har tomonlama taʼsir qilish kuchiga ega.

Quticha qoʻgʻirchoq. Qoʻgʻirchoqning bosh qismi uchun turli-tuman qutichalarni moslashtirish mumkin masalan;qaymoqdan, sutdan boʻshagan kubik, silindr shaklidagi idishlar. Asosiysi unga bolaning qoʻli sigʻishi kerak. Bolani oʻzi xohlayotgan mavzuga mos qutichalarni toʻplab qoʻyishga oʻrgatish kerak, detallarini esa, turli ashyolardan qirqish va elimlash mumkin. Buning uchun bolalarga jihozlash uslubini koʻrsatish kerak. Bolalar bilan shunday oʻyinchoqlar rasmlarini koʻrib chiqish yasashning ikki varianti mavjud: figuraning butun yoki bosh qismini aks ettirish. Bunda bolalar qoʻlga matodan yubka kiyib, mustaqil tika oladilar. Qoʻl barmoqlari quticha ichiga berkitilgan. Bunday qoʻgʻirchoqlardan gapiruvchi qoʻgʻirchoq qilish mumkin. Bolalarga ogʻzini qilish uchun tuynukcha qirqishga yordam berish kerak. Qutichaning ichidan tuynuk oldini koʻrsatkich barmoq bilan qimirlatsa, goʻyoki qoʻgʻirchoq gapirayotganday tuyuladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Yu.G.Karamenko. *“Kukolnoy teatr-doshkolʻnikam” M.Prosvesheniy Oʻquv qoʻllanma-1982.*

2. Rahima Movlonova. Marhamat Satbayeva. *"Oʻquv ustaxonasida amaliy mashgʻulot" Toshkent-"Ilm Ziyo"-2010*

3. Aziza Murodova. Gulnoza Murodova *"Oʻyinchoqlar yasash sanʼati" Alisher Navoiy nomidagi Oʻzbekiston Milliy kutubxonasi nashriyoti Toshkent-2008.*

ZAMONAVIY OʻQITUVCHINING LOYIHALASH KOMPETENTLIGINI TAKOMILLASHTIRISH YOʻLLARI

QULIYEVA SH.H.,

Buxoro davlat universiteti,

“Elektronika va texnologiya” kafedrasi dotsenti

Oʻqituvchilarning xususiy fanlar asoslarini oʻqitishga yoʻnaltirilgan mashgʻulotlar jarayonini noanʼanaviy shakllarda tashkil etish, taʼlim jarayonini mukammal andoza asosida loyihalashga erishish, mazkur loyihalardan oqilona foydalana olish koʻnikmalariga ega boʻlishi taʼlim oluvchilar tomonidan nazariy

bilimlarni puxta, chuqur o'zlashtirilishi, ularda amaliy ko'nikma va malakalarning hosil bo'lishining kafolati bo'la oladi.

Loyihalash pedagogik jarayonni tashkil etish va uning muvaffaqiyatli kechishini ta'minlovchi muhim shartlaridan biridir.

Pedagogik jarayonni loyihalashda:

- 1) pedagogik faoliyat mazmunini tahlil qilish;
- 2) natijalarni oldindin ko'ra bilish;
- 3) rejalashtirilgan faoliyatni amalga oshirish loyihasini yaratish kabi vazifalar bajariladi.

Bu bosqichida o'qituvchining mustaqil, shu bilan birga o'quvchi bilan hamkorlikda o'quv jarayonining mazmuni, vositalarini belgilash asosida loyihalashtirilgan faoliyati etakchi o'rin tutadi. O'qituvchi darsni rejalashtirar ekan, albatta, uni qanday metod asosida o'tkazish haqida bosh qotiradi. Yuzaki qaraganda, har bir mavzuni xohlagan metodni qo'llab o'tkazaversa bo'ladi, lekin amalda buning iloji yo'q. Bunga qator ob'yektiv va sub'yektiv sabablar, mavjud sharoit salbiy ta'sir ko'rsatadi. Psixologiya, pedagogika bo'yicha o'quv va ilmiy adabiyotlarda dars o'tish metodini tanlashga ta'sir qiluvchi juda ko'p omillar ko'rsatiladi.

Turli-tuman omillarning dars o'tish metodini tanlashdagi o'rinlarini iyerarxik tarzda joylashtiradigan bo'lsak ko'pchilik psixologlar va pedagog olimlarning fikricha. birinchi o'rinda ta'limning maqsadi turadi. Aynan dars o'tish maqsadida biz nimaga erishishimiz lozimligi ifodalanadi, erishishimiz zarur bo'lgan natija belgilanadi. Ikkinchi o'rinda ta'limning motivatsiya darajasi turadi. Motivatsiya – bu biologik jihatdan insonning irsiy va to'plangan tajribasi asosida individual va guruh ravishda ehtiyojlarini qondirishga yo'naltirilgan, undaydigan tuyg'u. Insonni o'qishga o'rganishga ham ana shu tuyg'u undaydi. Sub'yektiv nuqtayi nazardan esa motivatsiya birinchi o'rinda turadi. O'qituvchi dars o'tish metodini tanlar ekan, albatta, o'quvchi, talabalardagi motivatsiya darajasiga e'tibor berish kerak. Dars o'tish metodini tanlaganda ta'lim qonuniyatlari va prinsiplarini realizatsiya qilishni nazardan qochirmaslik kerak (qonuniyat – ob'yektiv amal qiluvchi hodisalarning muhim aloqadorligi, bog'lanishlari va ularning qonunlari, qonuniy asosda tabiiy ravishda o'z-o'zidan kelib chiquvchi muqarrar ish, hodisa va boshqa shu kabilar). Har bir fanni o'rganishda dars o'tish metodlari ta'lim qonuniyatlaridan, didaktik prinsiplardan kelib chiqqan holda tanlanadi. XV-XVI asrlarda mashhur olimlar bilishning asosiy qonuniyatlariga faqat o'qitishning emas, balki axloqiy tarbiyalashning ham etakchi asosi sifatida qaraganlar.

Ijtimoiy-pedagogik qonuniyatlar quyidagilarda ifodalanadi:

- ta'lim jarayoni jamiyat taraqqiyotini aks ettiradi;
- ta'lim va tarbiya jarayoni hamda o'quvchi;

- talabalar tafakkurini rivojlanishi bir-biri bilan uzviy bog‘langan;
- o‘qitish va o‘rganish jarayonlari yaxlit ta‘lim jarayoni, muayyan ta‘lim mazmuni bilan bir-birini taqozo etadi va ikki tomonlama qonuniy aloqani tashkil etadi;
- ta‘lim oluvchilarni biron-bir faoliyatga o‘rgatish uni shu faoliyatga maqsadga muvofiq jalb etish orqali amalga oshiriladi;
- o‘qitish maqsadi va o‘quv yurti ta‘lim mazmuni, o‘qitish metodlari va shakllari o‘rtasidagi qonuniy bog‘liqlik;
- o‘quv jarayoni o‘quvchi - talaba maqsadining o‘qituvchi maqsadiga muvofiq bo‘lishi tufayli amalga oshadi. Bunda o‘qituvchi faoliyati o‘zlashtirishi lozim bo‘lgan mazmuniga mos bo‘lishi shart;
- ta‘lim mazmunini o‘zlashtirish sur‘ati va puxtaligi, o‘qituvchi tomonidan amalga oshirilishi lozim bo‘lgan o‘quv faoliyatiga, o‘quvchi, talabalarni bilishga bo‘lgan qiziqishini ta‘minlash;
- ularning har tomonlama rivojlanishi, kamol topishi uchun o‘zlashtirishi mumkin bo‘lgan o‘quv jarayoniga qay darajada jalb qilinishi;
- o‘zlashtirilgan o‘quv materialini mazmunining puxtaligini ta‘minlashda mavzuni to‘liq yoki qisman takrorlash.

Loyihalash (lot. *projectus* - olg‘a tashlangan fikr, g‘oya, obraz), nomini o‘zi aytib turibdiki, kelajakda amalga oshiriladigan ishlarni rejalashtirish bo‘lib, proyekti ma‘lum bir hisob-kitob, chizma va boshqalarga asoslangan holda tavsiflash, bayon qilish shaklida mujassamlashgan g‘oya, fikrning ifodasidir. U bildirilgan fikrni mohiyatini va uni amalga oshirish imkoniyatlarini ochib beradi.

Loyihalash pedagogning kasbiy faoliyati turi sifatida ishlab chiqilgan muayyan o‘qitish texnologiyasini, o‘quv jarayoni doirasida joriy etiladigan pedagogik tizimni didaktik ifodalashni anglatadi. O‘qituvchining konstruktiv faoliyati o‘quv materialini saralash, ishlab chiqish, ya‘ni yaratilgan loyihani amaliyotda qo‘llash uchun moddiy asos yaratish bilan bog‘liqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. *Muslimov N.A va boshqalar. Pedagogik kompetentlik va kreativ asoslari. O‘quv-metodik qo‘llanma. – T.: “Sano-standart”, 2015. – 120 b.*
2. *Muslimov N.A., Qo‘ysinov O.A., SH.Abduraxmonov, Abdullayeva Q.M., Gaipova N.S. Bo‘lajak kasb ta‘limi o‘qituvchilarini metodik kompetentligini shakllantirish texnologiyasi. Nizomiy nomidagi TDPU Rizografi, Toshkent 2014 yil. 6,75 b.t.*
3. *K Shakhnoza, K Makhbuba Interactive technologies as a means to improve the efficiency and quality of the educational process. International Journal of Human Computing Studies 3 (2), 182-186.*

R.SH.BERDIQULOV, S.X.SULTONOVA	<i>Kimyoviy til va obrazli fikrlash - kimyoni o'rganish vositasi sifatida</i>	126
R.A.AMANOV	<i>Использование проекта clil – как методики развития предметно-языковой компетенции студентов</i>	128
S.X.SANAKULOVA	<i>Ingliz tili va tabiiy fanlarni integrativ yondashuv (clil) asosida o'qitishning dolzarbligi</i>	131
S.E. BAYMURADOVA	<i>Zamonaviy geografik ta'limda mobil ilovalarning o'rni</i>	133
S.TURG'UNBOYEV	<i>Assistiv texnologiyalar inklyuziv ta'limni rivojlantiradimi</i>	136
S.U.SAYFALIYEVA, S.A.ABIDOVA	<i>Влияние наглядных и практических методов на качество усвоения знаний при изучении раздела "пищеварительная система"</i>	139
S.SARIMSOQOVA	<i>Umumiy o'rta ta'lim maktablarida biologiyani o'qitishda tayanch va biologik kompetensiyalarini shakllantirish</i>	142
S.S.EGAMBERDIYEV	<i>Проблемы преподавания естественных наук в общеобразовательной школе</i>	145
S.R.BEKTOSHEVA, I.E.SHERNAZAROV	<i>Ummumiy ta'lim maktab o'quvchilarida funksional savodxonlikni shakllantirish</i>	147
S.KARIMOVA	<i>Boshlang'ich sinflarda tabiiy fanni o'qitishga zamonaviy yondashuv</i>	150
S.A.TOSHTEMIROVA	<i>Ota-onalarning pedagogik madaniyati</i>	152
T.V.MAMADALIYEV	<i>Ta'lim Sifatini Oshirishda Smart Texnologiyalarning Imkoniyatlari</i>	155
X.Z.ZULFQOROV, G.A.SHAXMUROVA	<i>Методика повышения эффективности организации обучения естественных наук в высших образовательных учреждениях</i>	157
Z.SH.UCHQUROVA	<i>Mustaqil ta'limni elektron tashkil etish afzalliklari</i>	159
S.R. ABDURIZAYEVA	<i>Ijodiy muhitni shakllantirish sifatli ta'lim omili sifatida</i>	161
O'.Y.IRISBOYEVA	<i>Bo'lajak tarbiyachilarni badiiy asarlarni sahnalachtirishga o'rgatishning zamonaviy texnologiyalari</i>	164
SH.H.QULIYEVA	<i>Zamonaviy o'qituvchining loyihalash kompetentligini takomillashtirish yo'llari</i>	167
SH.O.TOSHPO'LATOVA	<i>Fizika fanidan eksperimental masalalarni echishning noanaviy metodikasi</i>	170
SH.Q.MUXAMMEDOV	<i>Tabiiy fanlarni o'qitishda predmetlar integratsiyasi va innovatsion texnologiyalar</i>	172